

Η ΚΡΙΣΙΣ ΣΤΗ ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΑΓΩΓΗ

Μιά σειρά από εκδόσεις της University of London Press Ltd έρχεται να βοηθήσει τον αναγνώστη στην εξέταση των μεγάλων θεμάτων της άγωγής στην εποχή μας. "Όσοι συνεργάζονται σ' αυτή την έρευνα έχουν την πεποίθησι πώς ή εκπαίδευσι δέν είναι μία άπλη διδασκαλία. "Ό,τι διδάσκεται, και ο τρόπος πού διδάσκεται, είναι άναγκαστικά ή άντανάκλασι πών πεποιθήσεων πού έχομε σχετικά με τή ζωή και τή σημασία της. "Ακόμη οί συνεργάτες αυτής της έρεύνης πιστεύουν ότι ή κατεύθυνσι μέσα στην όποία αναπτύσσεται ο πολιτισμός εξαρτάται από την άκεραιότητα, την αξία και τή δημιουργικότητα με τις όποιες τó άτομο γίνεται ίκανό να ζή μέσα σέ μιá κοινωνία πού όλο και περισσότερο οργανώνεται και τέλος πώς ο Χριστιανισμός έχει να προσφέρη κατευθύνσεις για τις όποιες δέν υπάρχει υποκατάστατο.

'Αγωγή και κρίσι, (Education and Crisis) του Basil A. Fletcher, Καθηγητού της Παιδαγωγικής του Πανεπιστημίου του Bristol, είναι ένα από τά βιβλία της σειράς αυτής. Ξεκινώντας από την άποψι πώς οί περισσότεροι από μās πού ζούμε σήμερα θά μπορέσουν να δούν άν οί άνθρωποι είναι όσο πρέπει ήθικοί για ν' αποφύγουν τήν καταστρεπτικότητα του πολέμου και όσο πρέπει μορφωμένοι για ν' αποφύγουν τή ματαιώσει της ειρήνης, ο συγγραφέας έχει τή γνώμη πώς είναι ενδιαφέρον σήμερα, στην κρίσιμη αυτή περίοδο της Ιστορίας, να γυρίση κανείς στον δέκατο έβδομο αιώνα. Στην εποχή πού, όπως και σήμερα, όσοι άνθρωποι έβλεπαν πιο μακριά είχαν καταλάβει πώς ζούσαν στο κατώφλι ενός νέου αιώνας δυνάμεως και ευθύνης.

'Ο John Locke ήταν φιλόσοφος πού επηρέαζε σ' αυτή την εποχή τή σκέψι στην Ευρώπη και στην 'Αμερική. Μ' αυτόν τον φιλόσοφο μπαίνουμε στον αιώνα της «Λογικής». Οί τρεις αιώνες πού ακολούθησαν ήταν αιώνες έπιστημονικής και διανοητικής

προόδου. Τό κακό όμως είναι πώς μόνο τά λίγα τελευταία χρόνια οί άνθρωποι κατάλαβαν πώς ή διανοητική και ή υλική μας πρόοδος προχώρησαν πολύ μακρύτερα από τήν ήθική μας ανάπτυξι. Σήμερα αισθανόμαστε τήν έλλειψι φιλοσοφημένων ανθρώπων πού θά μπορούσαν να βοηθήσουν τήν ήθική ανάπτυξι της ανθρωπότητας και να έλέγξουν αποτελεσματικά τις φυσικές δυνάμεις. Σήμερα οί άνθρωποι ζητάνε πάλι να βρουν μιá πίστι σ' ανώτερες πραγματικότητες και σε σταθερά συστήματα ήθικών αξιών.

'Η εκπαίδευσι λοιπόν έχει να έπιτελέση διπλό έργο: 'Η συντηρητική της άποστολή είναι να παραδώση από γενεά σε γενεά τή γνώσι, τις ίκανότητες και τις αξίες πού εκπροσωπούν τήν κληρονομία του παρελθόντος. 'Εχει ακόμα να έπιτελέση μιá προοδευτική, θά έλέγαμε ακόμη επαναστατική, άποστολή: να έπιτρέψη ν' αναπτυχθούν τέλεια μέσα στους νέους οί τάσεις πού θά δώσουν στον κόσμο νέα δημιουργική ζωή.

Σήμερα υπάρχουν τέσσαρες δυνατοί παράγοντες πού επιδρούν στο άτομο κι' έχουν ξεχωριστές άπαιτήσεις και ξεχωριστή θέσι στα εκπαιδευτικά προβλήματα. 'Η πρώτη δύναμις είναι ή προπαγάνδα, αυτή πού τόσο μεγάλο ρόλο παίζει σήμερα με τά μέσα πού έχει στη διάθεσί της.

'Αφού υπογραμμίζει ο συγγραφέας τή μεγάλη διαφορά της προπαγάνδας πού χρησιμοποιείται για να βοηθήσει τήν εκπαίδευσι και της προπαγάνδας πού γίνεται ή ίδια μοναδικός σκοπός, αυτής πού μηχανεύεται να κρατήσει τον κόσμο σ' επίπεδο παιδαριώδες και αυτής πού προορίζεται να τον ανυψώσει απ' αυτό, τονίζει πόσο επικίνδυνη γίνεται ή προπαγάνδα όταν πέση σε χέρια πολιτικών επιδιώξεων. Και καταλήγει στο συμπέρασμα ότι με τέτοια βίαια και ψεύτικα μέσα ή προπαγάνδα καταστρέφει και άποσυνθέτει τήν ανθρωπίνη προσωπικότητα. Μόνον εκεί πού μπορεί να γίνη

πραγματική σύνθεσις τῆς προπαγάνδας καὶ τῆς ἐκπαιδεύσεως, δυναμώνει καὶ ὀλοκληρώνεται ἡ ἀνθρώπινη προσωπικότης σὲ μιὰ βαθύτερη συναισθηματικὴ ζωὴ μὲ πλούσια ποικιλία μορφῶν, ἀντὶ νὰ μένῃ κολλημένη σ' ὁμοιόμορφους τύπους.

Ἡ δευτέρα δύναμις ποὺ κατευθύνει τοὺς πολιτικούς, οἰκονομικούς κι' ἐκπαιδευτικούς θεσμούς τῆς ἐποχῆς μας, εἶναι ἡ τάσι πρὸς τὴν ἰσότητα. Σήμερα μπορεῖ νὰ πῆ κανεὶς, πὼς μιὰ κοινωνία εἶναι βασισμένη στὸ ἰδανικὸ τῆς ἰσότητος ὅταν ἡ πολιτικὴ τῆς δραστηριότης ἀποβλέπη στὴν ἐνίσχυσι τῶν ἀτομικῶν ἀναγκῶν ὅλων τῶν μελῶν τῆς. Στὴν ἐποχὴ μας ὑπάρχει μιὰ πολὺ μεγάλη ὑγιῆς ἀντίδρασις στὸν κρυφὸ ὕλισμὸ τοῦ περασμένου αἰῶνος, ποὺ ἴδρυσεν μιὰ κοινωνία ποὺ δὲν βασιζόταν στὶς ἀπόλυτες ἀξίες τοῦ ἀτόμου μὲ τίς πνευματικὲς τοῦ ἀνάγκες. Τώρα ὑπάρχει μεγάλη ἐπιθυμία νὰ ἰδρυθῆ μιὰ κοινωνία προωρισμένη νὰ ὑποστηρίξη τίς ἀτομικὲς ἀνάγκες, γιὰ νὰ θεωρηθῆ ἡ ζωὴ τοῦ ἀτόμου ὡς ἑνὸς πνευματικοῦ ὄντος ποὺ θὰ πάρῃ τὴ θέσι του στὴν ὑπόλοιπη ἀνθρωπότητα καὶ θὰ μπορέσῃ τὸ ἄτομο νὰ ἐκπληρώσῃ τὴ δική του ἀποστολή. Ἡ σύγχρονη κατευθύνει πρὸς τὸ ἰδανικὸ τῆς ἰσότητος βρίσκει τὴν ἔκφρασί της στὸ πεδίο τῆς ἐκπαιδεύσεως.

Ὁ συγγραφεὺς ἐξετάζει τὴν οἰκονομικὴ ἀνισότητα, καθὼς καὶ τὴν ἀνισότητα τῶν δύο φύλων, τὴ δουλεία καὶ τὰ μεγάλα ζητήματα ποὺ σχετίζονται μὲ τὰ θέματα αὐτά. Στὸ μεγάλο πρόβλημα τῆς ἀτομικῆς ἀνισότητος, ποὺ τὴν παραδέχεται ὡς γεγονός, ἡ σύνθεσις βρίσκεται σ' ἕνα βασικὸ δόγμα τοῦ Χριστιανισμοῦ, ποὺ δίνει ἱκανοποιητικούς ὅρους, σύμφωνα μὲ τοὺς ὁποίους μπορεῖ νὰ ζῆσῃ μαζὺ ὁ δυνατὸς κι' ὁ ἀδύνατος: Ὁ δυνατὸς θὰ πρέπει νὰ βαστάξῃ τὰ βάρη τοῦ ἀδύνατου. Αὐτὸ τὸ θέμα κατεῖχε κεντρικὴ θέσι στὴ διδασκαλία τοῦ Ἰησοῦ, ὁ ὁποῖος εἶπε στὴν ἀρχὴ τῆς διδασκαλίας Του:

«Πνεῦμα Κυρίου ἐπ' ἐμέ, οὗ ἕνεκεν ἔχρισέ με, εὐαγγελισασθαι πτωχοῖς ἀπέσταλκέ με, ἰάσασθαι τοὺς συντετριμμένους τὴν καρδίαν, κηρύξαι αἰχμαλώτοις ἄφεσιν

καὶ τυφλοῖς ἀνάβλεψιν, ἀποστεῖλαι τεθραυσμένους ἐν ἀφέσει». Ἀνάλογες πράξεις ἦσαν τὰ θεραπευτικὰ θαύματά Του. Ἦσαν ἡ ἐνεργὸς πίστις στὴν ἀνάγκη νὰ βοηθηθῆ ὁ ἄρρωστος, ὁ ἀνάπηρος, ὁ σκλάβος, ὁ «συντετριμμένος τὴν καρδίαν». Σήμερα παραδεχόμεστε πὼς οἱ μεγάλοι Χριστιανοὶ καὶ μόνον αὐτοὶ ἀφιέρωσαν πάντα τὴ ζωὴ τους στὴν ὑπηρεσία τοῦ συνόλου.

Αὐτὴ ἡ μεγάλη φροντίδα τοῦ Χριστιανισμοῦ γιὰ τὸν ἀδύνατο καὶ τὸν ἀσθενῆ ἐσπρωξεν τὸν Nietzsche νὰ πῆ πὼς ὁ Χριστιανισμὸς εἶναι «μιὰ μεγάλη πνευματικὴ διαφθορά». Αὐτός, ὅπως καὶ πολλοὶ ἄλλοι Γερμανοὶ φιλόσοφοι, ἐλάτρευε τὴ βία. Ἀλλὰ ἡ λατρεία τῆς βίας ὀδηγεῖ ἀργὰ ἢ γρήγορα στὴν ἐκμετάλλευσι τοῦ ἀδύνατου καὶ μὲ τὴν ἀνάπτυξι μιᾶς καινούργιας δουλείας, δημιουργεῖ μιὰ κοινωνία διηρημένη, δηλητηριασμένη κι' ἐξησθενημένη. Αὐτοὶ ποὺ δὲν βαστάζουν τὰ βάρη τοῦ ἀδύνατου, εἶναι ἐπικίνδυνοι ἄνθρωποι. Οἱ ἐπιτυχημένοι ἢ οἱ εὐποροὶ ποὺ κλείνουν τὰ μάτια τους καὶ τ' αὐτιά τους στὰ βάσανα τοῦ φτωχοῦ, γίνονται τυφλοὶ καὶ κωφοί. Ἡ ἀγάπη μαραινέται καὶ ἡ φαντασία πεθαίνει. Ἀμέσως ἀδυνατίζει τὸ αἶσθημα, ποὺ ἀποτελεῖ τὴ βᾶσι τῆς οἰκογενειακῆς καὶ κοινωνικῆς ζωῆς. Μὲ τὸν καιρὸ οἱ ἡγέτες τῆς κοινωνίας παύουν νὰ δείχνουν συμπάθεια καὶ κατανόησι πρὸς τὸ λαὸ τους κι' ἔτσι δημιουργεῖται μιὰ κοινωνία στατικὴ, ἀνίκανη νὰ προσαρμοσθῆ σὲ μεταβολές, ποὺ γερνάει, ὑποφέρει ἀπὸ ἕνα εἶδος κοινωνικῆς ἀρτηριοσκληρώσεως καὶ τελικὰ μαραινέται καὶ κλονίζεται. Ἡ ὑπηρεσία ποὺ προσφέρεται στὸν ἀδύνατο, δὲν εἶναι ἕνα δῆγμα ἀτονίας, ἀλλὰ εἶναι ἡ πραγματικὴ δύναμις. Οἱ ἄνδρες καὶ οἱ γυναῖκες ποὺ ζοῦν σὲ μιὰ κοινωνία, εἶναι ὅλοι μαζὺ συνδεδεμένοι σὲ μιὰ κοινὴ ζωὴ.

Τὸ σημεῖο ὅπου ὁ ἀδύνατος ἐγκαταλείπεται ἀβοήθητος, νὰ πέσῃ, εἶναι τὸ κριτήριο τοῦ πολιτισμοῦ.

*

Ἡ τρίτη δύναμις ποὺ ἐπιδρᾷ στὴν ἐποχὴ μας πάνω στὰ ἄτομα καὶ στὶς κοινωνίες, εἶναι ἡ τάσι πρὸς τὴν ὁμαδικὴν ζωὴ. Ἡ αἰ-

σθῆσι τῆς ἀτομικῆς ἀξίας, πού φέρνει τὴν ἐπιθυμία τῆς ἀνόδου ὡς τὴν ἰσότητα, ἔχει ἀνάγκη ν' ἀντικατασταθῆ ἀπὸ τὸ αἶσθημα ὅτι τὸ ἄτομο δὲν εἶναι ἀπομονωμένο ἀλλὰ ἀποτελεῖ ἓνα σημαντικό μέλος μιᾶς κοινότητος, πράγμα πού ἐξουδετερώνει τὸ μειονεκτικὸ ἀτομικιστικὸ αἶσθημα.

Ἐνῶ παραδέχεται, ὁ σ. πὺς οἱ ἐξωτερικὲς συνθήκες ποτὲ ὡς τώρα δὲν ἦσαν τόσο εὐνοϊκὲς γιὰ τὴν ἀνάπτυξι ὁμαδικῆς ζωῆς, τόνιζει τὸν κίνδυνο πού ἀπειλεῖ μιὰ πολιτεία ὅπου οἱ ἄνθρωποι ἔχουν χάσει τὴν πίστι τους σ' ἓναν προσωπικὸ Θεὸ κι' ἔτσι δὲν ὑπάρχει καθοδηγητικὸ σημεῖο γιὰ μιὰ ὀργανωμένη ἀνθρώπινη κοινωνία.

Τώρα πού τελείωσε ὁ πόλεμος, ἔχει ἐνταθῆ τὸ αἶσθημα τῆς ἀνάγκης ἑνὸς ἠθικοῦ σκοποῦ. Καὶ κάτι ἄλλο: "Ἄνδρες καὶ γυναῖκες αἰσθάνονται πὺς ἡ ἀτομικὴ τους ζωὴ πρέπει νάχη ἓνα νόημα. Θέλουν νὰ ἐργάζονται γιὰ κάποιο μεγάλο σκοπὸ, νὰ προσφέρουν τὴν προσωπικὴ τους συνεργασία γιὰ τὴν πραγματοποίησί του. Τὸν καιρὸ τοῦ πολέμου στὴν Ἀγγλία σκοπὸς ἦταν ἡ πραγματοποίησι τῆς νίκης. Τὸ ἄτομο ἐνοιώθη πὺς δὲν ἦταν πιά κάτι ἀπομονωμένο, ἀλλὰ μέρος μιᾶς κινήσεως μὲ σκοπὸ χειροπιαστό. Μ' αὐτὸ τὸν τρόπο ἡ ζωὴ πῆρε νόημα, τὸ ἄτομο ἔγινε πῶς εὐτυχισμένο κι' αὐτὴ ἀκόμη ἡ φυσικὴ ὑγεία ἐκαλυτέρευσε." Ἄνδρες καὶ γυναῖκες πού ζοῦσαν, πρὶν ἀπὸ τὸν πόλεμο, μιὰ περιορισμένη καὶ μάταιη ζωὴ, ἄρχισαν νὰ αἰσθάνονται πὺς ἔχουν σημασία, πὺς μπορούσαν νὰ κάνουν κάτι γιὰ νὰ βοηθήσουν. Τὸ ἄτομο αἰσθάνεται μεγάλη ἱκανοποίησι ὅταν ἐκπληρώσῃ τὸν σκοπὸ πού ἔχει νὰ ἐπιτελέσῃ μιὰ τέτοια ἱκανοποίησι τίποτα ἄλλο δὲν μπορεῖ νὰ τοῦ τῆ δώσει.

Ἄφοῦ ὁ Fletcher προσπαθεῖ στὸ κεφάλαιο «Τὸ ἄτομο καὶ τὸ σύνολο» νὰ ἐρευνήσῃ τὴν σχέσι τοῦ ἀτόμου μὲ τὴν κοινωνία καὶ τὴ φύσι τῆς προσωπικότητος, καταλήγει στὸ συμπέρασμα, πὺς ἡ μοναδικὴ

ιδέα πού μπορεῖ νὰ δώσει τῆ σύνθεσι τοῦ ἀτόμου καὶ τοῦ συνόλου εἶναι ἡ ἰδέα ὅτι ἡ ἀνθρώπινη προσωπικότης ἀναπτύσσεται χωρὶς τέλος καὶ συνεχίζει: Δὲν νομίζω πὺς μπορεῖ νὰ σταθῆ μιὰ τέτοια ἰδέα, ἂν δὲν ἔχη συνδεθῆ μὲ τὴν πίστι στὸν ἓνα προσωπικὸ Δημιουργὸ Θεό, πού ἔβαλε τάξι στὸ σύμπαν, ἐνῶ ἐπεφύλαξε τὴν ἐλευθερία στὶς ἀνθρώπινες προσωπικότητες πού τὸ ἀποτελοῦν. Γι' αὐτὸν ἀκριβῶς τὸν λόγο τελικὴ πίστι τοῦ ἀνθρώπου, πάνω ἀπ' ὅλες τὶς ἄλλες, πρέπει νὰ εἶναι ἡ πίστι στὸν Θεό.

Εἶναι φανερὸ πὺς ἡ προσωπικότης πού ἔχει ἐπηρεασθῆ ὡς ἓνα βαθμὸ ἀπὸ τὴν ἐπιδίωξι ἑνὸς σκοποῦ, διατηρεῖ μιὰ αἰσθητὴ ἐνότητα. Ὁ συγγραφεὺς προσπαθεῖ στὸ κεφάλαιο «Τὸ συνειδητὸ καὶ τὸ ἀσυνειδητο» νὰ δείξῃ ὅτι αὐτὴ ἡ ἐνάτης τῆς προσωπικότητος γίνεται πῶς καθαρή ὅσο τὸ συνειδητὸ καὶ τὸ ἀσυνειδητο συνδέονται μεταξὺ τους περισσότερο στὴν ἐπιδίωξι τοῦ ἰδιοῦ σκοποῦ. Μιὰ ἀπὸ τὶς ἐπιδιώξεις τοῦ δασκάλου καὶ τοῦ ἐκπαιδευτοῦ πρέπει νὰ εἶναι ἡ ἀπελευθέρωσι τῆς διανοητικῆς δραστηριότητος καὶ τοῦ ἀσυνειδήτου καὶ τοῦ ἰσυνειδητοῦ. Τὶς δυσκολίες πού θὰ συναντήσῃ τὸ παιδί, πρέπει νὰ βοηθηθῆ νὰ τὶς ὑπερνικήσῃ μ' αὐτὸν τὸν τρόπο ἡ διανοητικὴ δραστηριότης ἐλευθερώνεται καὶ χρησιμοποιεῖται σὲ δημιουργικὴ ἐργασία.

Τὸ παιδί πού μεγαλώνει πρέπει ἀκόμα νὰ διδάσκεται ἀπὸ μεγάλους πού νάχουν σταθερὲς πεποιθήσεις καὶ τὴν πνευματικὴ γαλήνη πού προέρχεται ἀπ' αὐτές. Ἡ χριστιανικὴ διδασκαλία εἶναι ἓνα κομμάτι ἀπὸ τὴν παράδοσι πού πρέπει νὰ δοθῆ στὴν ἐπόμενη γενεά.

Σήμερα ὑπάρχει μεγάλη ἀνάγκη ἀπὸ ἀνθρώπους πού νὰ πιστεύουν πὺς εἶναι ὑπεύθυνοι ἀπέναντι τοῦ Θεοῦ γιὰ τὶς πράξεις τους καὶ γιὰ τὶς ἰδέες τους, ἀπὸ ἀνθρώπους πού θεωροῦν ὑψίστη ἀξία τὴν ἀνθρώπινη προσωπικότητα.